ma očima, z čehož by se mohlo soudit na jejich vyšší senzitivitu, pozornost či vigilanci. Výsledky při replikacích – jak už tomu bývá u většiny psychologických výzkumů – nebyly potvrzeny. Limituje je použití osobnostních škál s různou validitou a také zúžené možnosti využití rozmanitých olfaktorických podnětů v rámci jednotlivých vědeckých bádání.

V pátém oddílu publikace pak nalezneme mnohem přesvědčivější výzkumná zjištění, týkající se patologických změn čichových a chuťových počitků, ať již vývojových, tak i poruch v rámci určitých onemocnění. Dr. Martin uvádí celou řadu příčin, které se na těchto procesech mohou podílet (ať již v periferní oblasti, tak i centrálním nervovém systému). Např. virové choroby, poranění mozku a hlavy, intoxikace různého charakteru, epilepsie, schizofrenie, ale také třeba vliv léků atd. Výrazné změny jsou obvykle zachyceny u procesů neurodegenerativních, tj. Alzheimerovy demence, Parkinsonovy choroby, fronto-temporální lobární degenerace a některých dalších, vzácnějších syndromů. Ojedinělými, a z tohoto důvodu velmi zajímavými, jsou vrozené anosmie (neschopnost identifikace některých vůní), jež ovšem nemají charakter úplného výpadku funkce, ale jejího snížení různé úrovně. Úplná anosmie je podmíněna endokrinně a vyskytuje se především u mužů při geneticky podložené vývojové absenci čichového bulbu i dráhy.

Pro některé čtenáře – i neodborníky – se může stát podnětnou poslední kapitola publikace dr. Martina. V ní se autor zabývá praktickou záležitostí komplexního vjemu, jehož součástí jsou chuťové i čichové počitky, ale též se účastní další smysly, tj. zrak, hmat, možná i sluch a společně pak vytváří „chuťový zážitek". Považuje jej za více méně hédonický vjem z 85 % olfaktorický. Problémem ovšem je – z hlediska vědy – kde jejich nervové dráhy konvergují a hledání míst(a), kde vlastně tento komplexní „počitek" vzniká. Na tomto místě vzpomíná dr. Martin známou osobnost, Edwarda B. Titchenera, amerického experimentálního psychologa s jeho vyjádřením „ ... when sense qualities combine to form what is called a perception, the result of their combination is not a sum but a system; not a patchwork but a pattern" (s. 135; kráceno). V jednom z odstavců týkajících se neuropsychologie „chuťového zážitku" se můžeme dočíst, že se na složitosti tohoto vjemu mohou podílet i další počitky, nejen ty, které už byly zmíněny, ale také např. textura a teplota pokrmů či nápojů. Jak ale dokážeme odlišit tyto složité změti podnětů, tuto všehochuť? Tato otázka zatím zůstává pro neuropsychology nezodpovězena.

G. Neil Martin svou prací vytvořil skutečně publikaci nejen „suše vědeckou", ale své literární a výzkumné poznatky obohatil i lidskou náchylností k dobrému jídlu (sám působí v několika výživových institucích) a jeho psychologická erudice je skryta v mottu Jeana Brillanta-Savarina (1825): „Řekni mi, co jíš, a já ti řeknu, kdo jsi".

P. Kulišťák

A. Heretik: HUMOR JE VÁŽNA VEC. PSYCHOLÓGIA A PSYCHOPATOLÓGIA KOMIKY

Bratislava, Trio Publishing 2013, 159 s.

Předloženou práci je možno chápat jako logické vyústění mnohaletého zájmu prof. Heretika o oblast komiky a humoru a její přesah do psychologie a psychopatologie. Text nevelký rozsahem imponuje svým ponorem do problematiky.

Anton Heretik vyšel nejen ze studia obdivuhodného množství odborné literatury, ale využil i svoji celoživotní psychoterapeutickou práci.

Autor se nejprve věnuje fenomenologii humoru, definuje základní pojmy, jako je např. komika, úsměv, smích, smysl pro humor. Pojednává o typologii komična, předkládá několik relevantních teorií humoru. Vychází z psychobiologických aspektů, dále přibližuje psychoanalytickou teorii humoru, teorii superiority a rovněž pojednává o kognitivně percepčních a emočních teoriích humoru. Všímá si i vývojových aspektů humoru. Autorovi se zde daří zachytit podstatu humoru a současně ji explikovat v odborném výkladovém rámci. I v těchto pasážích nesetrvává na nudné teorii, nýbrž prokládá obecná tvrzení řadou vtipů.

V pasáži o vztahu humoru a tělesného zdraví nezapře autor svoji klinickou orientaci a uvažuje o humoru v kontextu psychických poruch (např. schizofrenie, afektivních a intelektových poruch, závislostí i neuróz). Zmiňuje se i o diagnostickém použití testu vtipů, jehož vznik byl inspirován známým slovenským profesorem psychiatrie E. Guensbergerem.

Následující část má „praktičtější" náplň; zejména texty, věnované užití komična v různých typech psychoterapie, jako je psychoanalýza, kognitivně behaviorální terapie, humanistická a existenciální terapie a úvahy o uplatnění humoru ve skupinové terapii.

Spis je završen souborem židovských anekdot; jejich publikování nemá sloužit finálnímu pobavení čtenáře, ale jde o jakési „instrumentárium terapeutického přístupu k pacientům".

Recenzovaná kniha je vybavena veškerými náležitostmi vědecké publikace – kromě anglického resumé obsahuje i jmenný i věcný rejstřík. Samostatnou zmínku zasluhuje i obsáhlý, respekt vzbuzující seznam odborné (hlavně

zahraniční) literatury, který zajisté poslouží zájemcům o další studium.

Humor a komično jsou vážná a obtížná témata. Anton Heretik je zpracovává čtivým stylem, odlehčujícím vědeckou precisnost citacemi vtipů. Jejich uvádění není samoúčelné, neslouží pobavení čtenáře, nýbrž ilustruje vlastní principy humoru.

Jeden okruh čtenářů knihy budou tvořit převážně kultivovaní a vzdělaní laici – zejména pro ně obsahují některé pasáže repetitorium psychologických, resp. psychopatologických pojmů. Jinou skupinu adresátů budou tvořit profesionálové, kteří si s potěšením přečtou text poučený i poučný a vzpomenou si třeba i na Freudovu práci o vtipu (Vtip a jeho vztah k nevědomí, první vydání 1905), jejíž český překlad vyšel v Kocourkově Psychoanalytickém nakladatelství roku 2005.

M. Svoboda

E. Fromm:
STRACH ZE SVOBODY. 2. vydání
Praha, Portál 2014, s. 239

V krátkém časovém odstupu od prvé publikace edice Klasická díla psychologie, jíž byla kniha C. R. Rogerse Způsob bytí, přichází nakladatelství Portál s prací významného židovského intelektuála, sociálního psychologa, psychoanalytika a filozofa, kterého bychom nejspíše (pro orientaci čtenáře i cum grano salis) zařadili mezi filozofické antropology. Recenzovaná kniha vyšla prvně v USA r. 1941.

Erich Fromm (1900–1980) je myslitelem širokého rozsahu a více témat, jenž se díky zkušenosti s německým nacismem vyrovnává s touto otřesnou skutečností ve svém díle po celý život. To byl osud mnoha znamenitých lidí, kteří z rasových důvodů odešli z Německa do USA a zde zanechali v oblasti kultury a vědy stálou stopu. Za mnohé zmiňme např. filozofku Hannah Arendtovou (1906–1975), z psychologů pak Kurta Lewina (1890–1947).

Hlavními zdroji Frommova myšlení, velmi zjednodušeně řečeno, byla psychoanalýza, marxismus a jistě i judaismus, neboť vyrostl v ortodoxní rodině a teprve v dospělosti se s ortodoxií rozešel. Píše se o něm, že se snažil spojit psychoanalýzu a marxismus v jeden systém. Zkoumá zejména sociokulturní vlivy působící na člověka a formující jeho osobnost a jednání, proto se nemůže vyhnout ani hlavnímu tématu recenzované knihy, jímž je svoboda.

Autor člení knihu do sedmi částí a dodatku, doslov pro české vydání napsal Zdeněk Janík. Zcela závěrem pak nalezneme poznámkový aparát.

Prvá část publikace se nazývá *Svoboda – psychologický problém?* Autor přitakává, hledá odpověď a svoje úvahy uzavírá takto: „čím více člověk získává svobodu ve smyslu vycházení z původní jednoty s přírodou, čím více se stává ‚individuem', tím spíše nemá jinou volbu, než se buď sám sjednotit se světem ve spontaneitě lásky a tvořivé práce, nebo shánět po nějakém druhu jistoty, kterým ho svět spoutá, a tak si sám svobodu a integritu své individuality zničí" (s. 31). Tato myšlenka je v celé knize myšlenkou ústřední.

Druhou část autor pojmenoval *Vyčlenění individua a dvojznačnost svobody.* Proces individuace člověka je tvořen zesilováním vlastního „já" a růstem osamělosti, provázeným bezmocností (a úzkostí). S individuací přichází osvobozování od něčeho (negativní vymezení svobody) ke směřování k něčemu (pozitivní vymezení svobody). Nastává zpožďování „svobody k" ve prospěch „svobody od" a vlivem tohoto nepoměru „došlo v Evropě k panickému útěku od svobody do nových vazeb, nebo aspoň do úplné lhostejnosti" (s. 41).

Třetí část nesoucí název *Svoboda v době reformace* přináší analýzu středověku a renesance zejména z pohledu lidské individuace. Ústí v psychologický (a psychoanalytický) výklad motivací luteránství a kalvinismu a jejich zakladatelů. Luthera považuje za typického představitele „autoritářského charakteru" a jak píše, „jeho nutkavé hledání jistoty… není výrazem pravé víry, ale je zakořeněno v potřebě zvítězit nad nesnesitelnou nejistotou" (s. 69). Kalvinismus dle Ericha Fromma zdůrazňuje potřebu neúnavného lidského úsilí, neboť „jedinec musí být aktivní, aby unikl svému pocitu pochybnosti a bezmocnosti…jde o zoufalý pokus uniknout úzkosti" (s. 78). Při četbě této části jsem si říkal – co ti protestanti Frommovi udělali?

Čtvrtou část publikace autor nazval *Dva aspekty svobody moderního člověka.* Ukazuje zde, že kapitalistická společnost přetvářela osobnost člověka směrem, jaký naznačila reformace. Zdůrazněna je individualistická zaměřenost prohlubující osamělost jedince a přinášející úspěch a materiální zisk, které se však stávají samoúčelné. Lidský jedinec se může cítit bezvýznamným, bezmocným a podřizuje se cílům, jež mu nejsou vlastní. Vyskytující se sobectví je druhem chtivosti, implikujícím nenasytnost a „důsledkem je věčná neukojitelnost" (s. 96). Fromm také m.j. upozorňuje na nebezpečí moderní reklamy slovy: „Tyto metody otupující schopnost našeho myšlení jsou pro naši demokracii vlastně nebezpečnější než mnohé otevřené útoky proti ní, z hlediska lidské integrity jsou nemravnější než neslušná literatura, jejíž zveřejňování je trestáno" (s. 105). Na druhou